

MATURITNÝ OKRUH 3

REČNÍCKY ŠTÝL

Rétorika = náuka o vlastnostiach hovoreného prejavu, o umení hovoriť

významní rečníci: Sokrates, Platón, Aristoteles (napísal dielo Rétorika), Cicero, Štúr (1. významný slovenský rečník), Moyzes

- **subjektívno-objektívny štýl**, využíva sa **v súkromnej i verejnej komunikačnej sfére** (súkromné oslavy, otvorenie školského roka, stužková, masmédiá, politika, ...)

Funkcia: presvedčiť, vysvetľovať, informovať, komentovať, sprevádzať udalosťami

Slohové postupy v rečníckom štýle

Výkladový slohový postup	Opisný slohový postup	Rozprávací slohový postup	Informačný slohový postup
<ul style="list-style-type: none"> • hlavný slohový postup • obsahuje prvky výkladu a úvahy	<ul style="list-style-type: none"> • výpočet dobrých vlastností a činov jubilanta	<ul style="list-style-type: none"> • prerozprávanie príbehov zo života	<ul style="list-style-type: none"> • využíva sa vo vedeckom referáte, prezentácii súdnej reči

Znaky rečníckeho štýlu

1. **verejnosť** – verejná komunikácia, niekedy i v súkromí, autor využíva výhradne **prostriedky** zo spisovnej formy jazyka
2. **ústnosť/písomnosť** – väčšina prejavov sa vopred **pripravuje písomne a následne prednesie**, autor využíva dôraz, neverbálne komunikačné prostriedky, udržuje sa oficiálna vzdialenosť medzi komunikantmi (t.j. rečník - publikum)
3. **sugestívnosť** – snaha **zapôsobiť na city poslucháča, získať ho, presvedčiť, ovplyvniť**
4. **adresnosť** – kolektívny príjemca (Milí hostia! Vážení občania!), len **niektoré sú venované jednotlivcovi** (Drahý jubilant!)
5. **názornosť** – využíva sa v **prednáške, pri prezentácii projektu**, reč je sprevádzaná presvedčaním, argumentovaním (môže sa využívať prezentácia pomocou PC, videonahrávka)

Žánre rečníckeho štýlu

a/ **agitačné** (politická a súdna reč) > **presvedčiť, argumentovať**

b/ **náučné** (prednáška, prezentácia projektovej práce, referát, kázeň, diskusný príspevok, polemika, debatný príspevok) > **vzdelávať, informovať, prezentovať**

c/ *príležitostné* (slávnostné prejavy pri rôznych príležitostiach) > **vzbudzovať emócie, sprevádzať počas akcie**

Rečnícky štýl sa n rozdiel od ostatných štýlov realizuje len v ústnej forme!

- **útvary** rečníckych žánrov delíme na **monologické** a **dialogické** (napr. prednáška je monologická, diskusný príspevok dialogický)

Prednes prejavu

- **úvod a záver** naspamäť

- **kontakt** s poslucháčmi

- mimojazykové prostriedky: **mimika, gestikulácia**

- správna **artikulácia**

- **intonácia** reči: pauzy, tempo reči, výška hlasu, slovný a vetný dôraz

Verbálne výrazové prostriedky rečníckeho štýlu

~ synonymá, antonymá, spisovné slová, cudzie slová, frazeologizmy, eufemizmy

~ rečnícke otázky, zvolacie vety, vsuvky

~ rečnícke figúry a trópy (*hyperbola, voľná citácia, paralela-porovnanie, nepriame pomenovanie*)

Chyby v rečníckom prejave

- defektné pauzy, zbytočne opakované oslovenia, rýchle tempo reči, slabá intenzita hlasu, zlá výslovnosť, nespisovné a vulgárne slová, monotónnosť, čítanie textu z papiera a nulový očný kontakt s publikom, nevhodne zvolená dĺžka prejavu, atď.

Slávnostný prejav

- **jeden z najpôsobivejších a najdôstojnejších jazykových prejavov** (spolu so smútočným prejavom)
- nazýva sa „**hovorená hodnotiaca úvaha**“
- využíva **výrazové prostriedky umeleckého štýlu** (metafory, prirovnania, rečnícka otázka, citát)
- jeho cieľom je **zhodnotiť význam nejakej dôležitej udalosti alebo akcie**
- nemal by byť rozsiahly a **nemal by sa celý čítať**
- rečník môže využiť **citáty, resp. parafrázy** (t.j. prerozprávanie citátu vlastnými slovami)

Kompozícia slávnostného prejavu

1. **úvod** (oslovenie, pomenovanie príležitosti)
2. **jadro** (logická nadväznosť myšlienok)
3. **záver** (zhrnutie, výzvy, želanie príjemného večera, zopakovanie poďakovania, vyjadrenie úcty)

Diskusný príspevok

Diskusný príspevok je žáner rečníckeho štýlu. Je to hybridný žáner, ovplyvnený napr. aj náučným štýlom. Patrí medzi náučné replikové útvary rečníckeho štýlu. Replikový sa nazýva preto, lebo v diskusii sa strieda viac diskutujúcich a odpovedajú na to, čo zaznelo v referáte alebo v niektorom inom diskusnom príspevku.

Diskusný príspevok je vyjadrenie názoru jednotlivca na niečo, alebo doplnením toho, čo odznelo. V diskusnom príspevku sa môže preto vyskytovať úvaha, výklad, prerozprávanie zážitku, ktorý autor využije ako argument, či opis udalostí.

Na obsah diskusného príspevku neexistujú presné požiadavky. Obsah diskusného príspevku závisí od diskusie, od faktu, kvôli čomu daná diskusia vznikla. Dôležité je, aby sme diskutovali k téme, aby sme neodbočovali, aby sme nehovorili rozsiahlo, dlho.

Diskusné príspevky sa využívajú v pracovnej komunikácii (na schôdzach, zasadnutiach, triednickej hodine v škole, na vyučovacej hodine, na rôznych konferenciách,...)

VEDIEŤ ROZDIELY MEDZI TÝMITO POJMAMI!

polemika = vedecký alebo umelecký spor

debata = slušný rozhovor na jednu alebo viacero tém

diskusia = výmena názorov na nejakú tému, ktorá má vyjasniť alebo vyriešiť nejaký problém

Diskusný príspevok – ukážka

„Knihy nemajú byť nábytkom, ktorý by ozdoboval dom.“

Vážená pani profesorka, milí spolužiaci!

Všetci dospeli boli najprv deťmi, ale len máloktorý z nich si na to pamätá.

V duchu tejto myšlienky mi, prosím, dovoľte, podeliť sa s vami o moje postrehy k téme: „Knihy nemajú byť nábytkom, ktorý by ozdoboval dom.“

Myslíte si, že autor ktorejkoľvek z kníh pri jej písaní uvažoval nad tým, ako pekne sa bude vynímať medzi soškou anjelika a zbierkou porcelánových sloníkov na polici u nejakej tety či azda susedy? Určite nekládol hlavný dôraz na to, akej farby či z akého papiera bude obal. Na druhej strane je ale samozrejmé, že pozornosť mu venovať treba.

Pretože okrem toho, že obal predáva, naznačuje tiež žáner, hlavnú myšlienku či námet.

Ale v prvom rade sa autor usiluje presvedčiť čitateľa o svojom názore, poukazuje na chyby spoločnosti, hľadá nápravu, alebo chce len vytvoriť balzam na ľudskú myseľ; rozveseliť ju, potešiť, možno rozplakať...

Antoine de Saint – Exupéry sa vo svojom diele Malý princ snaží predostrieť nám, aké dôležité je otvoriť dospelému

človeku oči. Dospelému človeku, ktorý nikdy nič nechápe, nič nevidí... „Dospelí sami nikdy nič nechápu a deti to už unavuje, keď im treba stále a stále čosi vysvetľovať.“

Áno, to je pravda. Treba im vysvetliť plno vecí a znova ich naučiť vnímať svet okolo inak. Práve to sa snaží naučiť Malý princ pilota strateného v púšti, vo svete dospelých.

Podľa môjho názoru kniha môže domácnosť skrásliť, avšak svojším spôsobom; len keď plní svoj účel – a to obohatiť človeka o nové skúsenosti, vedomosti, myšlienky a názory. Vtedy naozaj môže svojou prítomnosťou príjemne a pozitívne vplývať na domácich.

Myslím si, že sa stále nachádzajú medzi nami ľudia, ktorí berú knihu do rúk aj z iných dôvodov, než aby z nej oprášili prach.

EUDOVÍT ŠTÚR

Narodil sa 28. októbra 1815 v Uhrovci a zomrel 12. januára 1856 v Modre. Pochádzal z chudobnej rodiny, jeho otec bol učiteľ. Študoval v Nemecku v Halle modernú nemeckú lingvistiku.

A: Jazykovedná činnosť:

1843 = uzákonenie spisovnej slovenčiny na základe stredoslovenského nárečia (na fare v Hlbokom)

→ **1. kniha v štúrovskej slovenčine** = **2. ročník almanachu Nitra** (1844), **odporca nového spisovného jazyka** → **Ján Kollár** (*Hlasové o potrebe jednotky spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky*)

jazykovedné diela: **Nárečja slovenskuo alebo potreba písanja v tomto nárečí** (samostatný je iba ten národ, ktorý má vlastné územie a jazyk) a **Náuka reči slovenskej** (slovenský pravopis, syntax a morfológia)

VIAC k „Nárečie slovenské alebo potreba písania v tomto nárečí“ !!!

Nárečja slovenskou alebo potreba písanja v tomto nárečí je spis Eudovíta Štúra z rokov 1843 – 1845, vyšiel v roku 1846, ktorým autor vysvetľuje potrebu kodifikácie novej slovenčiny. Vyznačuje sa rečníckym pátosom a využívaním početných obrazov a prirovnaní, ktoré sú súčasťou romantickej rétoriky. Vznik spisu je podmienený riešením teoretických i praktických otázok spojených s kodifikáciou nového spisovného jazyka. Štúr v ňom zdôvodňuje opodstatnenosť takéhoto kroku a podáva teóriu jazyka (jeho gramatickú sústavu rozvil v spise Náuka reči slovenskej i v ďalších samostatne publikovaných článkoch, napr. v časopise Tatranka II, 1842).

B: Politická činnosť:

- **poslanec za mesto Zvolen v Uhorskom sneme** → pamätná reč za zrušenie poddanstva a navrhol, aby sa slovenčina dostala do škôl, v rámci snemu mal viacero prejavov, príklad:

Prvýkrát verejne vystúpil L. Štúr na sneme 17. novembra 1847, keď sa rokovalo **o hlasovacom práve slobodných kráľovských miest**. Hovorilo sa o snemovom návrhu, podľa ktorého 48 miest malo dostať iba 16 hlasov. Štúr v tom videl veľkú krivdu voči mestám a ich obyvateľom. Text svojho prejavu (ako i ďalších zo svojich 5 vystúpení na sneme) uverejnil i v Slovenských národných novinách.: „*My chceme slobodu; to je náš cieľ a svätá naša túžba... Ak teda ju chceme napomôcť, dajme mestám politické práva tým viac, že ich ony mali a len po nepravde o ne prišli. Ale sa hovorí, že u nás slobody dosť, na to ale odpovedám, že áno, bolo jej dosť, a až mnoho zemianskej, ale opravdivej ľudskej veľmi málo. Všetko naše usporiadanie o tom svedčí. Keby mestá boli väčšie slobody a politické práva ubezpečené mali, nikdy by sa ani ľud nebol tak utlačil, nikdy by do takéhoto rabského jarma nebol upadol;...*“

21. decembra 1847 Štúr vystúpil znovu, tentokrát ako účastník **rokovania o zrušení poddanstva**: „*Ak jesto v krajine našej vec dôležitá, a jej šťastlivé rozhodnutie medzi najvrúcnejšie a najspravodlivešie túžby prislúcha, to je iste podľa môjho náhľadu do porady vzatý predmet urbárskeho odkúpenia; ak jesto, povedám, vec, ktorá u nás najväčšej pozornosti zákonodarcov zasluhuje, to je istotne vykúpenie úbohého ľudu poplatného. Každému je známe, v akom stave sa nachádza v krajine našej úbohý ľud poplatný, jeden každý zná a vidí, že je potlačený; samo cudzozemie až priveľmi dobre pozná vlast našu po ňom ako miseram contribuentem plebem.*“

- **účasť v revolúcii 1848-49** (*meruôsme roky*) → Žiadosti slovenského národa, organizácia výprav proti uhorskej vláde

C: Literárna činnosť:

Dumky večerní → **napísané v češtine**, osobná a reflexívna lyrika zo študentských čias, najdôležitejšia báseň **Rozžehnutí !!!** (venoval ju Márii Pospíšilovej, ktorú miloval, báseň je odpoveďou na otázku, prečo sa nikdy neoženil)

V popredí zbierky je smútok z rozporu medzi snom a skutočnosťou. Štúr žiali nad sebou, nad ťažkým údalom ľudu. Vyjadruje lásku k domovu. Už v tejto zbierke vidieť jeho odhodlanie bojovať za Slovákov aj za cenu života.

Spevy a piesne → **napísané v slovenčine**, centrom záujmu je národná minulosť Slovákov

D: Teoretická, kritická a filozofická činnosť:

→ ***O národných povestiach a piesňach plemien slovanských*** (ľudová pieseň = základ poézie) a ***Slovanstvo a svet budúcnosti*** (Štúrov „testament“, napísané v nemčine, sklamanie z výsledku revolúcie, viera v oslobodenie Slovanov cárskym Ruskom)

E: Vydavateľská činnosť:

→ ***Slovenské národné noviny*** a literárnou prílohou **Orol tatranský** (1. *slovenské politické* noviny, žiadal v nich napr. zrušenie poddanstva, zdanenie šľachty, rozšírenie národného školstva)

POZNÁMKA: V rámci tohto maturitného okruhu spomenúť aj znaky Štúrovej slovenčiny – súčasť iného maturitného okruhu! Môžete MO prepojiť aj so slovenským romantizmom – ako Štúr chcel, aby sa štúrovci venovali hlavne práci národu a nezaťažovali sa ženami. :-D